

encyklopedia

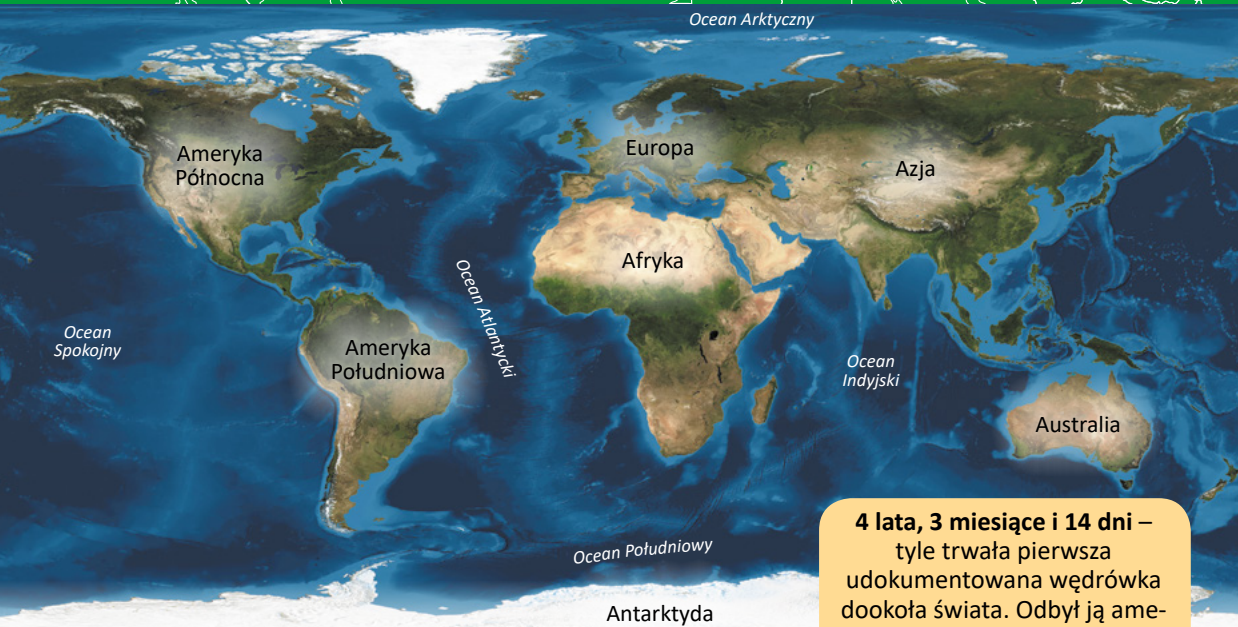
ŚWIAT

- Ziemia – wspólny dom
- Kontynenty i oceany
- Europa
- Azja
- Afryka
- Ameryka Północna
- Ameryka Południowa
- Australia i Oceania
- Antarktyda
- Świat – wielka mozaika
- Smaki świata

Wydawnictwo Skrzat
Kraków

Ziemia – wspólny dom

4 lata, 3 miesiące i 14 dni – tyle trwała pierwsza udokumentowana wędrowka dookoła świata. Odbił ją amerykański podróżnik Dave Kunst w latach 1970-1974.

Niezależnie od tego, w jakim kraju mieszkamy, wszyscy jesteśmy Ziemiakami – żyjemy na tej samej, trzeciej planecie od Słońca. Dzielimy ją z milionami innych gatunków, które na swoje domy wybierają ciepłe lub zimne wody i łądy, lasy i pustynie. Oglądana z wysoka nasza Ziemia ma kolor niebieski. To dlatego, że aż 71% jej powierzchni zajmują wody. Dzieli się one na 5 oceanów: Spokajny, Atlantycki, Indyjski, Arktyczny i Południowy. Za to łądy, czyli wszystkie obszary, po których możemy przejść suchą nogą, to tylko 29% powierzchni kuli ziemskiej. łądy tworzą 7 kontynentów. Są nimi: Europa, Azja, Afryka, Ameryka Północna, Ameryka Południowa, Australia i Antarktyda. Na mapie łatwo je dostrzec. Oprócz nich zobaczymy wiele małych punkcików – to rozsiane po wodach wyspy.

Sebastiano del Piombo (1485-1547), Krzysztof Kolumb, domena publiczna

W 1492 roku Krzysztof Kolumb dopłynął do Ameryki. Aż do tamtego czasu nie istniała ona w świadomości Europejczyków. Dlatego nazwano ją **Nowym Światem**, a Europę z Azją i Afryką określiło jako **Stary Świat**.

Hans Dahl (1849-1937), Leif Eriksson odkrywa Amerykę, domena publiczna

Obecnie wiadomo, że przed Kolumbem do Ameryki dopłynęli inni żeglarze, m.in. wiking Leif Eriksson.

Bieguny to najzimniejsze miejsca na Ziemi. Im dalej od nich, tym robi się cieplej. Przy samym równiku jest naprawdę gorąco. Wraz ze zmianą temperatury zmienia się też flora i fauna – czyli roślinność i zwierzęta, które można spotkać na różnych obszarach.

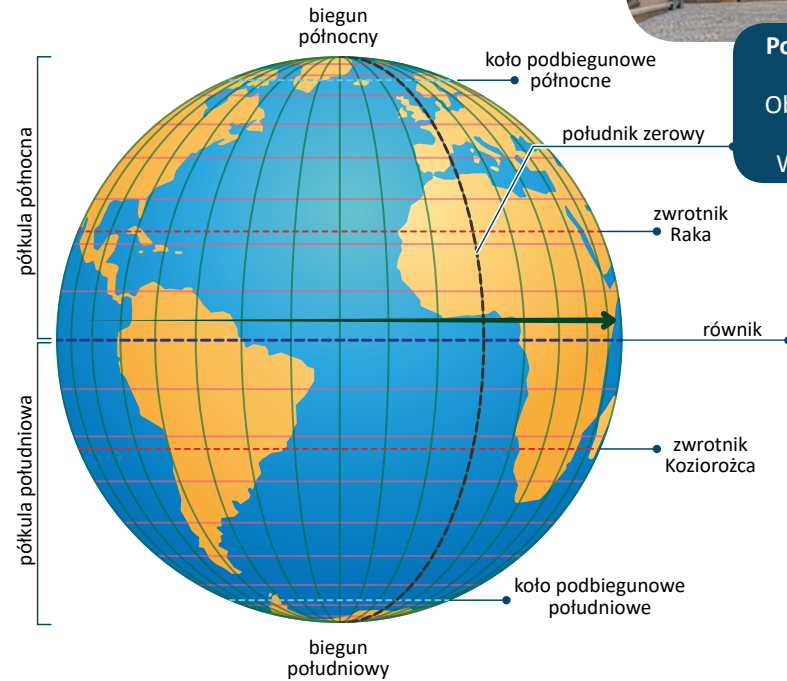

obserwatorium w Greenwich

Południk zerowy (początkowy) przebiega przez Królewskie Obserwatorium Astronomiczne w Greenwich (Londyn). Wyznaczono go w 1884 roku.

Kula ziemiska dzieli się na półkule. Równik wyznacza jej podział na półkulę północną i południową, a **południk zerowy** – na wschodnią i zachodnią.

Żeby określić położenie różnych miejsc na Ziemi, wyznaczono specjalne linie. To równoleżniki i południki. Tworzą one „siateczkę” na mapie świata.

Równoleżniki są liniami narysowanymi równo nad równikiem – to te coraz mniejsze okręgi na globusie. **Południki** zaś to pionowe kreski na globusie. Wszystkie południki spotykają się w najbardziej oddalonych od równika punktach Ziemi. Tymi punktami są biegun północny i biegun południowy.

równoleżniki

południki

8 miliardów – tyle ludzi żyje już na świecie. **88%** – tyle z nich mieszka na półkuli północnej. **200** – tyle państw zamieszkują. **2 najmniejsze kraje** znajdują się w Europie – to Watykan i Monako. **5 największych państw** świata to: Rosja, Kanada, Chiny, USA i Brazylia.

Mapy nie zawsze wyglądały tak jak teraz. Zmieniały się one wtedy, gdy zmieniała się wiedza człowieka o świecie. Dzięki podróżnikom i odkryciom geograficznym przez wieki „dopisywano” na nich nieznaną wcześniej ludzkom informacje.

Kartografia oznacza „pisanie map”. To nauka o sporządzaniu i odczytywaniu map, a także globusów i atlasów. **Kartograf** to specjalista w tej dziedzinie.

Kontynenty i oceany

Nie zawsze łatwo wyznaczyć **granice między kontynentami**. Wielu badaczy uważa, że Azja z Europą tworzą jedną wielką **Eurazję**. To dlatego, że te dwa lądy są połączone. Zamieszkują je jednak różni ludzie o odmiennych zwyczajach i historii. Z tego powodu Europę i Azję traktujemy jako dwa osobne **obszary kulturowe**. Choć granica między nimi została ściśle wytyczona, wciąż bywa dyskusyjna. Niektórzy badacze uważają, że góry Kaukaz należą do Europy, a inni – że do Azji.

Granicą między Azją i Afryką jest **Kanał Sueski**, a między Ameryką Północną i Południową – **Kanał Panamski**.

Te wielkie wyspy i wody nie zawsze miały taki kształt jak teraz. Naukowcy uważają, że dawniej istniały **superkontynenty** – czyli ogromne powierzchnie lądu. Kontynenty jednak, choć wydają nam się stałe, w ciągu bardzo, bardzo długiego czasu potrafią się nieco przesunąć. W przeszłości wszystkie lądy łączyły się w jeden albo rozpadały na mniejsze. Kontynenty i oceany na naszej planecie wciąż są w niewidocznym ruchu.

Podział na **dwie Ameryki** także bywa tematem sporów. Niektórzy uczeni uważają je za jeden kontynent, a inni za dwa złączone „pomostem” – węższą częścią lądu zwaną Ameryką Środkową. Tam i w „końcówce” Ameryki Północnej mówi się po hiszpańsku, podobnie jak na większości terenu Ameryki Południowej. Cały ten obszar nazywamy Ameryką Łacińską.

Najcieplejszym lądem jest Afryka, a najzimniejszym Antarktyda – aż 98% jej powierzchni znajduje się cały czas pod lodem!

W Światowym Dniu Oceanów, 8 czerwca 2021 roku, kartografowie oficjalnie ogłosili, że wody wokół Antarktydy także są oceanem. Od tego czasu mamy więc **piąty ocean** – wcześniej wyróżniano cztery.

Najwięcej państw znajduje się w Afryce. Na Antarktydzie za to nie ma ani jednego kraju – zbudowano tam tylko specjalne osady dla naukowców. Całą Australię zaś zajmuje jedno państwo o tej samej nazwie co kontynent.

Największym z kontynentów jest Azja, a miano najmniejszego należy do Australii.

Na dnie Oceanu Spokojnego znajduje się najgłębszy zbadany punkt podmorskich głębin. Nosi nazwę **Rów Mariański** i ma aż 11 034 m głębokości.

Największy i najgłębszy z **wielkich wód** jest Ocean Spokojny. Tak nazwał go portugalski żeglarz Ferdynand Magellan, który w latach 1520-1521, wraz z załogą, przepłynął go jako pierwszy Europejczyk i ani razu nie złapała go tam burza. Najmniejszym i naj płytszym jest Ocean Arktyczny. Za najbardziej słony i najcieplejszy uznaje się Ocean Indyjski.

Australia i Oceania oznacza część świata składającą się z najmniejszego kontynentu i wielu wysp na Oceanie Spokojnym. Jedną z nich jest Nowa Zelandia. Grupa naukowców jednak apeluje, by uznać ją za ósmy kontynent o nazwie **Zelandia**. Aż 94% tego mikrokontynentu leży pod wodą.

Antarktyda

Europa

Nazwa tej części świata wywodzi się z języka greckiego i używano jej już w bardzo starych księgach. Europę często określa się jako Stary Kontynent. Ten ląd leży na półkuli północnej. Choć nie należy do najogromniejszych, wyróżnia się największą gęstością zaludnienia, co oznacza dużą liczbę mieszkańców na małym kawałku ziemi. Mieści się tu 47 państw, których mieszkańcy mówią ponad 200 językami. Kolebką cywilizacji

Nad Morzem Śródziemnym leżą kraje śródziemnomorskie. Wieki temu osiedleni tu ludzie dzięki drogom morskimi mieli kontakt z innymi częściami świata i stworzyli wspaniałe kultury. Osiągnięcia starożytnych Grecji i Rzymu dały początki cywilizacji Starego Kontynentu.

Największą wyspą Europy jest Wielka Brytania. Jej stolica, barwny Londyn, należy do najciekawszych miast świata. Jego symbole to piętrowe autobusy, czarne taksówki czy słynna wieża zegarowa Big Ben.

Na południu Europy można podziwiać zabytki starożytności. Wspaniałe budowle nie zawsze zachowały się w całości – zwykle to części budynków lub ruiny.

Trudno wyobrazić sobie stolicę Francji bez „żelaznej damy”. Wieżę Eiffla postawiono w 1889 roku z okazji wystawy, na której wszystkie kraje prezentowały swoje osiągnięcia. Była wówczas najwyższą wieżą świata i nie od razu spodobała się mieszkańcom Paryża. Mierzy ona 324 m, a waży ok. 10 tys. ton! Aby się na nią wdrapać, trzeba pokonać 1665 stopni.

powierzchnia: 10,5 mln km²
najwyższe góry: Alpy
najwyższy szczyt: Mont Blanc (Francja/Włochy) – 4807 m n.p.m.
najwyższy wulkan: Etna (Włochy) – 3340 m n.p.m.
najdłuższa rzeka: Wołga (Rosja) – 3531 km
największe jezioro: Ładoga (Rosja) – 18 400 km²

Europejskiej – czyli miejscem jej narodzin – była starożytna Grecja.

Znakiem rozpoznawczym Aten, stolicy Grecji, jest Partenon. To świątynia poświęcona Atenie – bogini mądrości.

W Rzymie, stolicy Włoch, mieści się... starożytne centrum handlowe. Forum Romanum to najstarszy tutejszy plac. Początkowo był miejscem handlu, potem stał się sercem Wiecznego Miasta. Tu odbywały się uroczystości państwowe i religijne oraz najciekawsze spotkania towarzyskie.

Kraje skandynawskie słyną m.in. z fiordów. Fiord to malownicza, wąska i długa zatoka morska o stromych zboczach. Swój wygląd zawdzięcza działaniu lodowców.

Norwegia szczyci się aż 1730 fiordami. Część z nich należy do najgłębszych i największych na świecie.

Mont Blanc nazywa się też Dacheuropy. Pierwsi na szczyt tej Białej Góry weszli Jacques Balmat i Michel Paccard z Francji. Było to w 1786 roku.

Wielką część Europy zajmują lasy liściaste. Rosną w nich dęby, wiąz, klony, lipy i buki.

Polska znajduje się w Europie Środkowo-Wschodniej.

Do potężnych zwierząt żyjących na tym kontynencie należą: żubr, niedźwiedź brunatny, jeleń czy łos. Na północy można spotkać renifera, a na południu muflona, czyli dziką owcę górską.

